

Vážené dámy, vážení pánové,

scházíme se dnes, abychom uctili statečný odpor studentů a pedagogů českých vysokých škol proti totalitní moci.

Ve vyhlášce říšského protektora ze dne 17. listopadu 1939, která oznámila odplatu za proběhlé protiokupační demonstrace, se psalo: „České vysoké školy (byly) na dobu tří roků uzavřeny, devět pachatelů bylo zastřeleno a větší počet účastníků vzat do vazby.“ Neosobnost těchto formulací i absence jmen obětí jako by temně souzněly s anonymitou války – během tehdy začínajícího válečného šestiletí „bylo vzato do vazby“ a „bylo zastřeleno“ tolik lidí, že to již nikdo nikdy nespočítá, nikdo nikdy nevypíše všechna jejich jména.

Jenomže každá smrt má jméno, byť leckdy zamlčené nebo ztracené. Proto si jmenovitě připomeňme alespoň oněch devět představitelů studentských spolků, kteří před osmdesáti lety zemřeli na tomto místě: Josef Matoušek a Jan Weinert, absolventi naší Filozofické fakulty Univerzity Karlovy; a dále Josef Adamec, Jan Černý, Marek Frauwirth, Jaroslav Klíma, Bedřich Koula, František Skorkovský a Václav Šafránek. Spolu s nimi vzpomeňme také na obě dřívější oběti, studenta Jana Opletala i opomíjeného dělníka Václava Sedláčka, na 1200 studentů odvečených do koncentračního tábora a na tisíce studentů a stovky pedagogů, do jejichž životů uzavření vysokých škol těžce zasáhlo.

Devět jmen, devět salv popravčí čety, devět mrtvých těl. A také devět jedinečných příběhů lidí, kteří v ideologicky vyostřené atmosféře 30. let hledali, leckdy spletitě, cestu k prosazování toho, co pokládali za správné. Osm z nich se hlásilo k české nacionalistické pravici; devátý, Marek Frauwirth, se od ostatních odlišoval – byl levicově zaměřený slovenský Žid a na popraviště ho přivedla nešťastná náhoda, ztráta aktovky s protinacistickými letáky. Zeď ruzyňských kasáren tak spojila představitele politických proudů, kteří ve střetech první republiky, kupříkladu ve sporu o insignie Univerzity Karlovy, stáli tvrdě proti sobě. Z dnešního pohledu, upřeného na heroické završení oněch devíti životů, ustupují tyto názorové rozdíly do pozadí; podobně ti, kdo po desetiletích budou hodnotit současnost, budou naše dnešní spory možná vnímat jako o dost méně zásadní, než připadají nám.

Drama devíti mrtvých si právem žádá trvalou připomínku a hlubokou úctu. Zároveň ale volá také po reflexi vztažené k dnešku. Jean Monnet, jeden z otců zakladatelů Evropské unie, kdysi poznamenal: „Nic není možné bez lidí, nic není trvalé bez institucí.“ Před osmdesáti lety nacisté svůj útok směřovali jednak proti aktivním jednotlivcům, jednak proti vysokým školám jakožto klíčovým veřejným institucím – jelikož, řečeno zlověstným jazykem oné protektorátní vyhlášky, „bylo zjištěno, že původci (...) aktů odporu jsou zvláště také na českých vysokých školách“. A o podobný dvojitý úder se, byť třeba skrytěji, dříve či později pokusí každá autoritářská moc. Komu se podaří umlčet nebo zastrážit výrazné osobnosti a rozvrátit stěžejní instituce, ten si uvolní veřejný prostor pro snadné uskutečňování svých neblahých záměrů.

Toto výročí nám proto naléhavě připomíná, že každý útok na univerzity je v důsledku útokem na svobodný a plnohodnotný život společnosti. Dnešek je pro nás pobídkou, abychom se s pietou ohlédli zpět, a zároveň výzvou, abychom pozorně sledovali, co se kolem nás děje právě teď.

Děkuji vám za pozornost.

Doc. Michal Pullmann, děkan FF UK